

**„Człowiek w środowisku przyrodniczym.
Relacje. Konflikty. Współdziałanie. Wyzwania”
VI Ogólnopolskie Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych**

Doroczna konferencja pt. „Ogólnopolskie Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych” w bieżącym roku została zorganizowana przez Uniwersytet Śląski we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej i Centralnym Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie. Forum odbyło się w dniach 17-18 września na Wydziale Nauk o Ziemi Uniwersytetu Śląskiego w Sosnowcu.

Program spotkania, w którym uczestniczyło ponad 350 nauczycieli przedmiotów przyrodniczych, pracujących w różnych typów szkół, wychodził naprzeciw oczekiwaniom uczestników, zawartych w ankietach ewaluacyjnych z lat ubiegłych: forum było dwudniowe, przy czym w pierwszym dniu odbyły się sesje wykładowe, referatowe i dyskusyjne, a drugiego dnia zorganizowano trzy sesje terenowe – wycieczki po regionie śląskim.

Główne punkty programu VI Forum Przyrodników

17 września 2005 (sobota)

Otwarcie VI Forum – powitanie Uczestników przez JM Rektora Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. **Janusza Janeczka**.

Wystąpienia: dr **Ewy Arciszewskiej** – wicedyrektora Departamentu Kształcenia i Doskonalenia Nauczycieli MEiN, mgr **Zofii Kuklińskiej** – przedstawiciela Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie oraz **Kazimierza Górskiego** – prezydenta miasta Sosnowca.

Wykład inauguracyjny Dziekana Wydziału Nauk o Ziemi UŚ prof. dr hab. **Jacka Jani Jaka** *przyszłość ziem Polski: potop czy zlodowacenie?*

Ogłoszenie wyników konkursu dla nauczycieli i wręczenie nagród.

Kompetencje nauczycieli przyrody – wystąpienie prof. dr hab. **Stanisława Dylaka** z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz dr **Józefiny Turło** z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, sekretarza Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych nt. Zjazdu PSNPP w Opolu.

Wykład prof. **Josefa Trny** i dr **Evy Trnovej** z Uniwersytetu Masaryka w Brnie *Edukacja przyrodnicza z wykorzystaniem aktywnych metod nauczania* (tłumaczenie dr Leszek Ryk z Centrum Edukacji Nauczycielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego).

W godzinach południowych sesje tematyczne do wyboru:

1. *Relacje człowiek – przyroda* – sesja dyskusyjna. Referaty wprowadzające do dyskusji: prof. **Florian Plit** (Uniwersytet Warszawski, redaktor naczelny „Geografii w Szkole”) *Człowiek a konflikty*, dr **Marek Kaczmarzyk** (Uniwersytet Śląski) *Biologiczne aspekty zachowań ucznia i nauczyciela w szkole*;
2. *Polskie obszary NATURA 2000 w europejskiej sieci terenów chronionych* – wykład dr **Jerzego Parusela** (dyrektor Centrum Dziedzictwa Przyrody Górnego Śląska w Katowicach);
3. *Co z tą przyrodą? Refleksje nt. koncepcji nauczania przyrody w szkole podstawowej* – wykład prof. **Władysława Błasiaka** (Akademia Pedagogiczna w Krakowie);
4. *Zabawy z fizyką* pokazy –doświadczeń fizycznych – dr **Jerzy Jarosz**, dr **Aneta Szczygielska**, mgr inż. **Andrzej Ćwikliński** (Uniwersytet Śląski);
5. *Doświadczenia chemiczne na lekcjach przyrody* – pokazy doświadczeń – dr **Wiesława Krawczyk**, mgr **Beata Hibszer** (Uniwersytet Śląski).

Mgr **Sabina Knopik** i mgr **Henryk Mielcarz** *Ekologiczna witryna WWW dla gminy Strzelce Opolskie. Warsztaty pozalekcyjne dla uczniów* – prezentacja nagrodzonego I miejscem scenariusza zajęć w konkursie dla nauczycieli.

Przyrodnicy poznają Polskę i świat – relacje z podróży:

Andrzej Gustaw: *Podziemna trasa turystyczna w starej kopalni uranu w Kletnie jako obiekt edukacji przyrodniczej;*

Agnieszka Kowalczyk: *Na tropie reniferów – relacje z podróży po Skandynawii.*

18 września 2005 (niedziela)

Śladami górnictwa węgla kamiennego i rud metali (m.in. kopalnia – muzeum w Tarnowskich Górach) – wyjazd terenowy, prowadząca: dr **Marzena Lamparska-Wieland**

Relacje między człowiekiem a przyrodą – gospodarka zrównoważona i konflikty (wybrane przykłady z Wyżyny Częstochowskiej i jej obrzeża) – wyjazd terenowy, prowadzący: dr **Maria Fajer**, dr **Jan M. Waga**

Człowiek a przyroda we wschodniej części regionu śląskiego i zachodniej części Małopolski (m.in. Pustynia Błędownska i Ojcowski Park Narodowy) – wyjazd terenowy, prowadzący: dr **Adam Hibszer**, dr **Józef Partyka**

Uczestnicy konferencji mieli możliwość zapoznać się z najnowszą ofertą wydawnictw edukacyjnych i producentów środków dydaktycznych, adresowaną do nauczycieli i uczniów. Swoją ofertę zaprezentowały: Stowarzyszenie Oświatowców Polskich, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Wydawnictwo A. Kubajak, Wydawnictwo „Demart”, Wydawnictwo Edukacyjne z Krakowa, Wydawnictwo „Jangar”, Wydawnictwo K. Pazdro, Wydawnictwo M. Rożak, Wydawnictwo Nawigator Lektor-Klett, Wydawnictwo Nowa Era oraz Wydawnictwo Wiking.

Konkurs dla nauczycieli na scenariusz zajęć lekcyjnych

Stało się już tradycją organizowanie w ramach forum konkursu dla nauczycieli. Tematyka konkursu nawiązuje z reguły do głównego tematu konferencji. Dotychczas były to:

- *Nauczanie przyrody – po roku doświadczeń* (I Forum we Wrocławiu),
- *Uczniowski eksperyment przyrodniczy* (II Forum w Poznaniu),
- *Interdyscyplinarny projekt dydaktyczny w realizacji przyrodniczych ścieżek edukacyjnych* (III Forum w Lublinie),
- *Edukacja dla zrównoważonego rozwoju w środowisku lokalnym* (IV Forum w Toruniu),
- *Interdyscyplinarność w nauczaniu przedmiotów przyrodniczych* (V Forum w Olsztynie).

Temat konkursu na scenariusz zajęć z zastosowaniem aktywnych metod nauczania, który towarzyszył VI Forum to *Człowiek w środowisku przyrodniczym*. Tematyka ta w zamiarze organizatorów miała być okazją do zwrócenia uwagi na relacje pomiędzy przyrodą a gospodarującym w niej człowiekiem, także ze względu na miejsce spotkania – region górnośląski, w którym od kilku stuleci następuje stopniowe nawarstwianie się efektów działań człowieka wobec środowiska przyrodniczego. W ostatnich latach region ten zmienia swoje oblicze: z obszaru węgla i stali, kopalń, hut i dymiących kominów, staje się ziemią o uznanych walorach przyrodniczych i kulturowych, miejscem skutecznego podejmowania wyzwań człowieka w otaczającym środowisku.

Uczestnicy

Konkurs adresowany był do nauczycieli przyrody ze szkół podstawowych oraz nauczycieli przedmiotów przyrodniczych gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych.

Warunki konkursu

Praca konkursowa powinna zawierać następujące informacje dotyczące jej planowania, realizacji i ewaluacji:

1. Autor (autorzy).
2. Temat i cele (ogólne i operacyjne).
3. Adresaci (odbiorcy).
4. Zastosowane aktywne metody nauczania.
5. Opis przebiegu zajęć:
 - miejsce realizacji i ramy czasowe,
 - harmonogram i wykaz indywidualnych działań uczniowskich (współpraca w grupach, zadania do wykonania, czas na realizację, materiały dydaktyczne, wzory kart pracy dla uczniów do wykorzystania w trakcie gromadzenia i rejestracji danych podczas realizacji poszczególnych zadań przez grupy, itp.),
 - efekty końcowe (osiągnięcia ucznia, wnioski, dokumentacja zajęć).
6. Przedstawienie w pracy konkursowej systemu oceniania działań (co i jak podlegało ocenianiu, wzory arkuszy ewaluacyjnych poszczególnych etapów/zadań, itp.).

Wymagania stawiane pracy konkursowej

- opracowanie autorskie (indywidualne lub zespołowe osób pracujących w tej samej szkole),
- treści zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego,
- zastosowanie podczas zajęć lekcyjnych lub pozalekcyjnych,
- uniwersalność zastosowania na danym etapie edukacyjnym,
- oryginalność pomysłu, koncepcji lub zastosowanych metod nauczania.
- przydatność praktyczna wykorzystania pomysłu w środowisku lokalnym,
- w przypadku pracy konkursowej już zastosowanej w praktyce, wymagane były wnioski z jej ewaluacji.

Ocena prac konkursowych

Do oceny nadesłanych prac zostało powołane jury w osobach: prof. dr hab. Maria Z. Pulnina (WNoZ UŚ) – przewodnicząca (ze względów losowych zastąpiona przez dr A. Hibszerę WNoZ UŚ), dr Michał Augustyniak (WNoZ UŚ), dr Marek Kaczmarzyk (WBiOŚ UŚ), dr Urszula Myga-Piątek (WNoZ UŚ), mgr Józef Soja (OKE Jaworzno).

Kierując się wymaganiami konkursowymi jury dokonało oceny prac posługując się przyjętymi wcześniej kryteriami. Oceniano: oryginalność ujęcia tematu i zastosowanych metod realizacji zajęć (max. 10 pkt.), zgodność treści z tematyką konkursu oraz merytoryczną poprawność opisu (max. 10 pkt.), konstrukcję pracy zawierającą: temat, cele główne i szczegółowe, informacje o adresatach, miejscu realizacji i ramach czasowych, etapach zajęć – czynnościach w ramach przygotowania, przeprowadzenia i podsumowania zajęć – ich efektach końcowych (max. 10 pkt.), jakość materiałów dla ucznia – zadania, karty pracy (max. 10 pkt.), przedstawienie w pracy systemu oceniania działań (co i jak podlega ocenianiu, wzory arkuszy ewaluacyjnych poszczególnych etapów/zadań, itp.) – max. 5 pkt., stronę formalną opracowań: poprawność językową, ortograficzną i gramatyczną (max. 5 pkt.). Maksymalnie od każdego jurora można więc było uzyskać 50 punktów. Zsumowanie ocen punktowych pozwoliło wyłonić laureatów konkursu.

Wyniki konkursu

Na konkurs napłynęły 43 opracowania indywidualne i zespołowe od 54 nauczycieli z całego kraju, z czego najwięcej ze szkół podstawowych (29), 3 z gimnazjów, 9 ze szkół ponadgimnazjalnych oraz 2 z ośrodków doskonalenia nauczycieli.

Laureatami konkursu zostali:

- I miejsce: **Sabina Knopik** i **Henryk Mielcarz** z Publicznej Szkoły Podstawowej w Strzelcach Opolskich za scenariusz *Ekologiczna witryna WWW dla gminy Strzelce Opolskie. Warsztaty pozalekcyjne dla uczniów*.
- II miejsce zajęły:
 - **Magdalena Ankiewicz-Kopicka**, **Monika Kulesza-Cisiak** i **Joanna Wiczorek** – nauczycielki Szkół Okrętowych i Ogólnokształcących CONRADINUM w Gdańsku za scenariusz *Kupuj z głową* oraz
 - **Edyta Rak** i **Ilona Różalska** ze Szkoły Podstawowej Nr 8 w Oławie za scenariusz *Plan i mapa – twój przewodnik po najbliższej okolicy*.
- III miejsce przypadło czterem osobom:
 - **Marii Stachowicz-Polak** (Szkoła Podstawowa Nr 18 w Rybniku) za scenariusz zajęć pozalekcyjnych *Na kole po ścieżce dydaktycznej „Zielone światło dla ekologii w dzielnicy Boguszowice - Osiedle i okolic”*;
 - **Jolancie Szelağ** (Szkoła Podstawowa Nr 1 w Lublińcu) za pracę *Naturalnie tak, czyli o tym, że warto żyć zgodnie z naturą*;
 - **Beacie Jaromin** (IV Liceum Ogólnokształcące im S. Staszica w Sosnowcu) za pracę *Woda, woda wszędzie...*;
 - **Teresie Supernak** (Zespół Szkół Nr 2 w Niegowonicach) za scenariusz *Z ekologią za Pan Brat*.
- Wyróżnienia otrzymali:
 - **Teresa Lukosek** i **Krystyna Toma** (Szkoła Podstawowa Nr 1 w Lublińcu) za pracę *Ścieżka dydaktyczna „Poznajemy okolicę szkoły”*;
 - **Barbara Menartowicz** i **Ewa Zatoń** (Szkoła Podstawowa w Katowicach) za pracę *Las naszym domem, oceniamy naszą wiedzę o lesie*;
 - **Magdalena Fertsch** (Szkoła Podstawowa w Skokach) za pracę *Ptaki zimą porą w Polsce*;
 - **Piotr Kosecki** (Szkoła Podstawowa w Zielonce) za pracę *Mała fabryka pomocy naukowych. Gra dydaktyczna „Ptaki Borów Tucholskich”*;
 - **Beata August** (ZSO Nr 5 w Sosnowcu) za scenariusz *Zajęcia terenowe w Zagórzu – dzielnicy Sosnowca*;
 - **Elżbieta Stępnik** i **Anna Jastrzębska** (Gimnazjum Nr 1, Gimnazjum Nr 2 w Lubaniu) za pracę *Sprawdzam stan środowiska przyrodniczego w moim miejscu zamieszkania*;
 - **Barbara Grabowska** (SP nr 2 w Andrychowie) za pracę *„Rola człowieka w środowisku przyrodniczym”*;
 - **Anna Wołowska** (Zespół Szkół Specjalnych Nr 1 w Sosnowcu) za pracę *Wędrówka do ptasiego rajku, czyli o tym jak połączyć przyjemne z pożytecznym*;
 - **Halina Maciaszek** i **Barbara Przybylska** (Szkoła Podstawowa w Kleczewie, Szkoła Podstawowa w Józwinie) za pracę *Bociany węglem rysowane*;
 - **Wanda Strzelec** (Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Pile) za pracę *Zagrożenia środowiska przyrodniczego i jego ochrona*;
 - **Małgorzata Niedbał** (Szkoła Podstawowa Nr 21 w Sosnowcu) za pracę *Płynie, wije się rzeczka... – czyli rozmowa kropelek wody w Trójkącie Trzech Cesarzy*;

- **Iłona Bogunia** (Gimnazjum w Piasku) za pracę *Człowiek a środowisko przyrodnicze wczoraj, dziś i jutro na przykładzie gminy Janów*.

Autorzy nagrodzonych prac otrzymali honoraria autorskie w kwocie od 300 zł (III miejsce) do 2000 zł (I miejsce) oraz nagrody książkowe – pakiety edukacyjne CODN *Edukacja regionalna* pod red. J. Gospodarczyk, *Polska w Europie* pod red. J. Gospodarczyk i M. Sielatyckiego, zestaw kaset CD i kaset video *Historia naturalna Polski* oraz książkę *Województwo śląskie. Przyroda, gospodarka, dziedzictwo kulturowe* R. Dulias i A. Hibszer. Wyróżnieniem dla wszystkich ww. osób jest możliwość publikacji scenariuszy w kwartalniku „Edukacja przyrodnicza w szkole podstawowej” Uniwersytetu Wrocławskiego.

Podsumowanie – podziękowania

Organizatorzy VI Ogólnopolskiego Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych wyrażają serdeczne podziękowanie Ministerstwu Edukacji Narodowej, szczególnie dr **Ewie Arciszewskiej** – wicedyrektor Departamentu Kształcenia i Doskonalenia Nauczycieli MEN za zapewnienie środków finansowych na zorganizowanie dorocznego spotkania nauczycieli przedmiotów przyrodniczych, Centralnemu Ośrodkowi Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie za ufundowanie nagród dla uczestników konkursu, władzom Uniwersytetu Śląskiego, szczególnie J.M. Rektorowi UŚ prof. dr hab. **Januszowi Janeczki** i Dziekanowi Wydziału Nauk o Ziemi prof. dr hab. **Jackowi Jani** za życzliwe podjęcia propozycji MEN zorganizowania w murach naszej Uczelni VI Forum Przyrodników. Panu Rektorowi, panu Dziekanowi WNoZ oraz Prorektorowi UŚ prof. dr hab. **Jerzemu Ziolo** oraz panom dziekanom wydziałów przyrodniczych Uniwersytetu Śląskiego: prof. dr hab. **Michałowi Sablikowi** (WMFiCH) i prof. dr hab. **Pawłowi Migule** (WBiOŚ) dziękujemy za zaszczytowanie swoją obecnością naszej konferencji. Panu Prezydentowi Sosnowca – **Kazimierzowi Górskiemu** składamy podziękowanie za interesującą prezentację miasta oraz sponsorowanie materiałów o Sosnowcu. Prelegentom (z kraju i z zagranicy) oraz prowadzącym sesje w pierwszym i drugim dniu Forum dziękujemy za rzetelne przygotowanie materiałów (mamy nadzieję na ich rychłe opublikowanie w zwartej postaci, aby służyły poszerzaniu wiedzy przyrodniczej nie tylko nauczycielom obecnym na konferencji w Sosnowcu, ale także tym, którzy z różnych powodów do Sosnowca nie dotarli). Dziękuję członkom rady programowej Forum: dr Ewie Arciszewskiej, mgr Marii Beczkiewicz, prof. Stanisławowi Dylakowi, mgr Annie Frąckowiak, dr. Krzysztofowi Gąseckiemu, mgr Aleksandrze Gołębiewskiej, dr. Ryszardowi M. Janiukowi, mgr. Andrzejowi Krajnie, mgr Zofii Kuklińskiej, mgr Ewie Podlesińskiej, mgr Elżbiecie Polańskiej, dr. Leszkowi Rykowi, dr Elwirze Samonek-Miciuk, dr Krystynie Sujak-Lesz oraz dr Grażynie Suchanek za cenne uwagi w trakcie opracowywania programu konferencji oraz za przybycie na Forum. Dziękujemy wydawcom, że zechcieli ponownie skorzystać z możliwości dotarcia ze swoimi materiałami do nauczycieli. Dziękujemy wreszcie wszystkim nauczycielom – uczestnikom spotkania w mieście nad Przemszą i Brynicą za aktywny udział w poszczególnych sesjach VI Forum. Pozwalam sobie także złożyć podziękowanie członkom Katowickiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Geograficznego za niezawodne wsparcie organizacyjne przed i w trakcie konferencji.

*

VI Ogólnopolskie Forum Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych przeszło już do historii. Kolejne VII Forum ma się odbyć w 2006 roku w Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach. Należy mieć nadzieję, że idea spotkań nauczycieli przedmiotów przyrodniczych od szkół podstawowych po wyższe uczelnie będzie kontynuowana, że znajdą się osoby gotowe do podjęcia się trudu ich zorganizowania, że ze strony Ministerstwa Edukacji i Nauki znajdzie się zabezpieczenie finansowe na ich organizację oraz że będą nauczyciele zainteresowani udziałem w tych naszych przyrodniczych spotkaniach. Już teraz można zauważyć grupę pasjonatów Forum, nauczycieli, którzy wędrując po Polsce uczestniczą w kolejnych dorocznych spotkaniach, którzy tworzą żywą wspólnotę przyrodników.

Adam Hibszer